

Стрілець Дарина,

студентка 3 курсу Інституту права

Національного університету «Острозька академія»

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПУБЛІЧНУ ВЛАДУ: ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ, ПРІОРИТЕТ БЕЗПЕКИ, СПЕЦІАЛЬНІ ПРОЦЕДУРИ

Правовий режим воєнного стану в Україні регламентується Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (2015 р.) та положеннями Конституції України (ст. 64). Воєнний стан встановлюється Президентом України за погодженням із Верховною Радою у разі загрози національній безпеці, збройної агресії або військових конфліктів на території держави.

Воєнний стан в Україні було введено Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року, затвердженим Законом України, і надалі його дію неодноразово продовжували. Сам факт тривалого функціонування держави в умовах воєнного стану став безпрецедентним викликом для всієї системи публічної влади. Український досвід показав потребу в довготривалому поєднанні демократичних інститутів, правової визначеності та безпекового управління. Саме тому питання впливу воєнного стану на організацію влади не можна зводити лише до набору окремих обмежень – йдеться про системну трансформацію режиму функціонування публічних інституцій [2; 5].

Конституційною основою обмеження прав і свобод у період воєнного стану є стаття 64 Конституції України, яка допускає можливість встановлення окремих обмежень прав і свобод із зазначенням строку дії таких обмежень в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Разом із тим Конституція передбачає

перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть у цей період. Це означає, що правовий режим воєнного стану не є правовим вакуумом або станом абсолютної дискреції влади. Навпаки, навіть за найскладніших безпекових умов діє конституційна логіка обмеженого, законодавчо врегульованого та пропорційного відступу від звичайного режиму правового регулювання [1; 2].

Воєнний стан впливає на публічну владу через зміну процедур ухвалення рішень. У мирний час важливими є строки оприлюднення проєктів рішень, громадське обговорення, регулярність пленарних засідань і дотримання принципів гласності.

Натомість у воєнний період виникає потреба в оперативних рішеннях щодо евакуації, організації укриттів, підтримки сил оборони, ліквідації наслідків обстрілів і забезпечення роботи комунальних служб. Це зумовлює спрощення окремих процедур, розширення повноважень посадових осіб і можливість швидкого перерозподілу бюджетних та матеріальних ресурсів [3].

Спеціальні процедури у період воєнного стану мають відповідати принципу правової визначеності. Це означає, що відступ від звичайних процедур повинен прямо передбачатися законом, бути необхідним, тимчасовим і пропорційним. Якщо обмеження процедурної відкритості чи колегіальності здійснюється поза законом або набуває невинновданого тривалого характеру, виникає ризик деформації конституційної природи публічної влади. Саме тому законодавець у спеціальних актах визначає, які рішення та за яких умов можуть ухвалюватися одноособово головою громади, коли та яким чином створюються військові адміністрації, які функції вони можуть виконувати і в якому обсязі [2].

Окремого аналізу потребує питання обмеження прав людини і громадянина в контексті діяльності органів публічної влади. Воєнний стан допускає тимчасові обмеження свободи пересування, таємниці листування, свободи думки і слова,

права на мирні зібрання, права власності в частині примусового відчуження майна для потреб держави та інших прав у випадках, прямо визначених указом Президента та законом [1; 2]. Проте навіть за наявності таких обмежень органи публічної влади, зокрема місцевого самоврядування, не звільняються від обов'язку діяти на підставі закону, поважати людську гідність, забезпечувати мінімально необхідні соціальні та гуманітарні стандарти, організовувати допомогу вразливим категоріям населення, підтримувати доступ до базових послуг.

Правовий режим воєнного стану впливає і на кадровий, організаційний та бюджетний вимір діяльності публічної влади. Органи місцевого самоврядування можуть змінювати структуру виконавчих органів, перерозподіляти штатні ресурси, формувати нові комунальні установи для виконання невідкладних функцій, оперативно вносити зміни до місцевих бюджетів для фінансування заходів територіальної оборони, цивільного захисту, аварійно-відновлювальних робіт, підтримки населення. Тобто воєнний стан фактично переводить органи місцевого самоврядування з режиму звичайного муніципального адміністрування у режим кризового врядування.

Водночас будь-яка «воєнна» трансформація публічної влади має тимчасовий характер. Конституційна держава не може розглядати воєнний стан як підставу для постійної зміни балансу влад або демонтажу місцевого самоврядування.

Отже, правовий режим воєнного стану істотно впливає на публічну владу в Україні. Його основними характеристиками є: можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод у конституційно визначених межах; пріоритет безпеки, оборони і захисту населення; запровадження спеціальних процедур управління; створення військових адміністрацій; посилення координації між державними, військовими та місцевими органами. Проте воєнний стан не скасовує вимог законності, пропорційності, правової визначеності та поваги до сутності місцевого самоврядування. Саме у здатності поєднати

безпекову ефективність із збереженням конституційних засад публічної влади й полягає специфіка української моделі функціонування влади у воєнний період [1; 2; 4; 5].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.03.2026).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 17.03.2026).

3. Про внесення змін до Порядку створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту, виключення таких споруд із фонду та ведення його обліку: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2023 № 883 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/883-2023-%D0%BF> (дата звернення: 17.03.2026).

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 17.03.2026).

5. Про безперервність функціонування представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів) в Україні в умовах збройної агресії Російської Федерації: Постанова Верховної Ради України від 08.10.2025 № 4621-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4621-20> (дата звернення: 17.03.2026).